

**A MAGYAR TUDOMÁNYTÖRTÉNETI INTÉZET
TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI 69.**

Gazda István

**Fejezetek a 175 éves akadémiai
könyvkiadás történetéből**

A megjelent kötet szövege, online hivatkozásokkal kiegészített irodalomjegyzékkel

**Akadémiai Kiadó
Budapest, 2003**

Fejezetek a 175 éves akadémiai könyvkiadás történetéből¹

Széchenyi István gróf az 1825/27-es pozsonyi országgyűlés időszakában, 1825. november 3-án a kerületi ülésen Felsőbüki Nagy Pál – Sopron megye követének felszólalását támogatandó – a nemzeti szellem és nyelv felvirágoztatására szervezendő tudós társaság működésére összes birtokainak egy évi jövedelmét ajánlotta fel. November 8-án Andrássy György, Károlyi György és Vay Ábrahám gróf csatlakozott e felajánláshoz, s négyen együtt a nádor pártfogását kérték, hogy ily módon „egy nemzeti tudományos intézet” alapkövét rakhassák le.

A nádor által 1827. november 30-án kinevezett 26 tagú bizottság feladata lett az alapszabályok kidolgozása. A munka 1828. március 15-én kezdődött el, április 17-re elkészült, és tisztázatban augusztus 18-án terjesztették fel az uralkodóhoz. Ebben a tervezetben már szó esik az akadémiai könyv- és folyóiratkiadás szükségességéről, s a bizottság megvitatta annak részletes tervezetét is.

A Társaság könyvkiadói tevékenysége első reális tervét tehát 1828-ban dolgozták ki, s ennek alapján kezdhette meg a Társaság kiadói részlege munkálkodását 1832-ben, s jelenhetett meg az első, úgymond hivatásos kiadói produktum 1833-ban, egy Goethe-fordítás.

Az Akadémia emblémájában az 1825-ös évszám látható, míg az Akadémiai Kiadó emblémájában az 1828-as. Mindkét dátum egy-egy nagyszerű óhaj időpontját rögzíti: legyen végre a magyar nyelv ápolását magáénak érző Tudós Társaságunk, Akadémiánk (1825), s kezdődjön el végre a Társaság jóvoltából a magyar nyelv nyomtatott művek formájában történő ápolása is (1828).

Az első óhaj öt évre rá realizálódott, a második óhaj megvalósításához is majd öt évre volt szükség.²

¹ Íródott 2003-ban. Az áttekintésben megjelölt művek és periodikák egy részét már digitalizálták, s egy része megtalálható az OSzK Magyar Elektronikus Könyvtárában, más részük az MTA Könyvtárának repozitóriumában, valamint a Debreceni Egyetem könyvtárának elektronikus könyvtárában és az Arcanum kft. adatbázisaiban. Az évfordulóhoz kapcsolódóan kiállítás került megrendezésre az OSzK-ban, a kiállítás kurátorai voltak: Gazda István és Perjámosi Sándor. A kiállítás főmunkatársa: Bodorné Sipos Ágnes.

² Az Akadémia 1830-ban kezdte meg működését, az első akadémiai kiadvány 1831-ben jelent meg. Korábban – tévesen – az 1826-ban a pozsonyi országgyűlési iroda által a felsőház ülésére vitaanyagként kinyomtatott akadémiai tervet néhányan már a Tudós Társaság első kiadványának vélték, s az 1828-as kiadási évszámmal be is került az Akadémiai Kiadó 1978-ban közreadott retrospektív kiadványjegyzékébe. Ezért szerepel 1978 óta minden akadémiai kiadványon – az emblémában – az 1828-as évszám. Ez azonban téves, mert amint említettük, az első akadémiai kiadvány 1831-es, ettől kezdve volt joga a testületnek a könyv- és folyóiratkiadásra, de minden munkát be kellett mutatniuk engedélyezésre a cenzornak. Maradtak fenn ilyen cenzúrázott akadémiai kéziratok az OSzK kéziratárában.

Jelen kiadványnak az a célja, hogy a kiadói gondolat 175. évfordulóján néhány értékes műről, könyvsorozatról emlékezzen meg egy tudománytörténész szemszögéből.

*

A Társaság első kiadványa az alapszabályokat összefoglaló 1831-es munka volt, második, hivatalos kiadványa a magyar helyesírás szabályait, valamint a ragokat és képzőket bemutató összeállítás a *Magyar helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályai* címen 1832 márciusában készült el, s melynek hasonmás kiadását e tanulmánnyal együtt veheti kezébe az olvasó.

A hivatásos kiadói tevékenység 1833-ban vette kezdetét Goethe *Iphigenia Taurisban* című műve Kis János által történt lefordításával. A munka 500 példányban jelent meg Vörösmarty Mihály és Schedel Ferenc lektorálásával, Döbrentei Gábor főtítkári utószavával. Ezzel kezdetét vette az Akadémia első sorozata is, a *Külföldi játékszín*.

A hivatásos kiadói tevékenység első tudományos produktuma a Császár Ferenc által összeállított *Grammatica Ungherese*, amelyhez egy olasz–magyar és magyar–olasz szótár járult, s még 1833-ban elindult a posztumusz Kazinczy-sorozat.

*

Az Akadémia első folyóirata a *Tudománytár* volt, amely 1834-ben indult meg, s tízesztendős pályafutása után 1844-ben a 16. kötetrel s mellette a nyolckötetnyi melléklettel közreadása befejeződött. Az Akadémia első értesítője sem járt jobban, a reformkorban mindössze három kötetet sikerült belőle közreadni. Később folyamatosan megjelent, 1890-től pedig komoly tartalommal megtöltött vaskos évfolyamai láttak napvilágot, s ennek afféle jogutóda lett a *Magyar Tudomány* c. periodika.

*

Az Akadémia alapító okiratban meghatározott célja a nyelv- és széptudományok művelése volt, s e célt kezdetben a külföldi szépirodalmi alkotások magyarra fordításával, a magyar helyesírási szabályzatok kidolgozásával, kétnyelvű szótárak összeállításával, köztük szakszótárak kiadásával, valamint a magyar nyelv szótárának összeállításával kívánták szolgálni.

Sorra születtek a szakszótárak, azután a zsebszótárak, s folyamatosan szerkesztették a magyar nyelv szótárát. Az Akadémia kiadásában az első német szótár Vörösmarty, Schedel, Bajza, Bugát és mások közreműködésével az Egyetemi Nyomdában készült. 1835-ben a német–magyar, 1838-ban a magyar–német rész jelent meg. A korai szótárak között kell még megemlítenünk az 1838-as *Magyar Tájszótárt*, amelynek modern változata napjainkban folyamatosan megjelenik a Kiadónál *Új magyar tájszótár* néven.

A Czuczor Gergely és Fogarasi János nevével fémjelzett szótársorozat 1862-ben bocsátott végre útjára.

A szótárak és lexikonok, a pályamunkákat tömörítő könyvsorozatok és a száz esztendőnél idősebb múltra visszatekintő periodikák révén az akadémiai könyvkiadást a magyar kultúra története valóban kiemelt helyén említi.

*

Az Akadémia könyvkiadójának gondozásában 1833 és 1950 között 3103 kötet jelent meg, többségük a humaniorák körébe sorolható, 363 a matematikai és fizikai tudományok, 264 az élettudományok körébe. A megjelent művek közül 61 volt idegen nyelvű.

Az Akadémia önálló kiadója csak 1950-ben jött létre, addig a főttkári hivatal volt kénytelen gondoskodni a kéziratok előkészítéséről, a nyomdai, könyvkötészeti és terjesztői szerződések megkötéséről, a nyomda által kisedett szöveg korrektúrájának elkészítéséről, a kiadvány mellékletét képező ábrák, rajzok elkészítéséről, a köteles példányok beszolgáltatásáról, a tiszteletpéldányok megküldéséről, a honoráriumok elszámolásáról, a kiadványok reklámozásáról és a kiadványjegyzékek összeállításáról. És természetesen ennek a történetnek része az is, hogy mindezt csak akkor tudták megvalósítani, ha a felajánlott adományok időben beérkeztek, ha egy-egy nagy infláció nem tette tönkre a megőrzött vagyont.

Az Akadémia kiadványainak egy része – a nemzetközi csere céljából – a Könyvtárhoz került, amely azt jól fel tudta használni arra, hogy a külföldi tudós társaságokkal csereviszonyba lépjen, s nem kis részben az Akadémia kiadójának köszönhető, hogy mára az MTA könyvtára a világ egyik legnagyobb akadémiai gyűjteményével büszkélkedhet.

*

Az Akadémiai Kiadó Lexikonszerkesztősége számos, a maga korában a legkorszerűbb adatokat tartalmazó lexikont szerkesztett és jelentetett meg. A teljesség igénye nélkül a leginkább említésre méltóak:

Akadémiai kislexikon, Természettudományi lexikon, Műszaki lexikon, Orvosi Lexikon, Repülési lexikon, Környezet- és természetvédelmi lexikon, Magyar színházművészeti lexikon, Budapest lexikon, Művészeti lexikon, Biológiai lexikon, Magyar életrajzi lexikon, Új filmlexikon, Úrhajózási lexikon,

Egy bizonyos: a világ könyvkiadásának legnagyobb világirodalmi lexikona az Akadémia kiadójának gondozásában jelent meg.

*

A testület maradandó értékű alkotásainak egyik csoportját a *Régi magyar nyelvemlékek*, majd *Nyelvemléktár* sorozat jelentette, s mellette kell szólnunk a **nyelvtörténészek** alapvető munkáiról, Czuczor Gergely, Fogarasi János, Szarvas Gábor, Simonyi Zsigmond, Budenz József, Szamota István, Zolnai Gyula, Bartal Antal, Munkácsi Bernát, Melich János, Gombocz Zoltán, Zsirai Miklós, Fokos-Fuchs Dávid, Kálmán Béla, Pais Dezső, Benkő Loránd, Ország László, Balázs János, Bárczi Géza, Fabricius-Kovács Ferenc, Fónagy Iván, Gáldi László, Hadrovics László, Halász Előd, Imre Samu, Lőrincze Lajos, Ladó János, O. Nagy Gábor, Zsilka János, Lakó György, Kniezsa István és mások értékes kézikönyveiről. Az Akadémia régi nyelvészeti sorozatai között a legismertebb az *Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből* elnevezésű, sok-sok füzetből álló kiadványsorozat, amelyet 1867-ben indítottak útjára.

Az akadémikusok által összeállított kiadványok sorában készült el a középkori magyarországi latinság szótára, a háromkötetes *Nyelvtörténeti szótár* és annak oklevél-szótár melléklete, az 1945 előtt félbemaradt *Etimológiai szótár*, amelyet később sikerült teljessé varázsolni, a finnugor rokonnyelvek szótárai s a nagy nyelvtani kézikönyvek. Értékes vállalkozás volt a *Magyar nyelvtudomány kézikönyve*. A magyarországi német és magyarországi szláv nyelvjárások, valamint az ugor füzetek ugyanúgy érdeklődésre tarthattak számot, mint a *Nyelvművelő Füzetek*. A nyelvészek-nyelvtörténészek szorgalma azóta is töretlen, gondoljunk a magyar nyelv hétkötetes értelmező szótárára, s az abban foglaltaknál több kifejezést is tömören feltáró újabb értelmező szótárakra, a történeti-etimológiai szótárra, amelyhez értékes mutató is járul, a magyar nyelv történeti nyelvtanára, az *Új magyar tájszótárra*, a *Strukturális magyar nyelvtanra*, *A magyar nyelvjárások atlaszára*, a

Nyelvművelő kézikönyvre, *A magyar nyelv kézikönyvére*, a helyesírási tanácsadó szótárakra és a magyar helyesírás szabályait bemutató kézikönyvekre. A Kritérionnal közös kiadásban jelenik meg Szabó T. Attila és munkatársai alapműve, az *Erdélyi magyar szótörténeti tár*.

Az 1998-as volt a „nagy ugrás” éve, ekkor indult útjára a Kiadó *Klasszikus Nagyszótárak* sorozata.

A nyelvészeti-nyelvtörténeti kiadványok többsége sorozatokba rendeztetett, ilyenek: *A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai*, a *Nyelvészeti tanulmányok*, a *Nyelvőr füzetek*, a *Nyelvtudományi értekezések* és az *Általános nyelvészeti tanulmányok*, de ne feledkezzünk el a periodikákról sem, az 1862-ben alapított *Nyelvtudományi Közleményekről*, az 1872-ben megindult *Magyar Nyelvőr*ről, az 1905 óta folyamatosan megjelenő *Magyar Nyelvről*, az 1907-ben alapított *Nyelvtudományról* s a nagy sikerű, 1932-től megjelenő *Magyarosanról*, amely elsősorban Zsirai Miklós nevéhez kötődött. A modern periodikák közül kiemelkedő az *Acta Linguistica*, az *Analecta Linguistica*, az *Across Languages and Cultures*, s ide sorolható a *Studia Slavica* is.

*

Az *irodalomtörténet* és az irodalomtudomány az Akadémia életében az alapítástól kezdődően kiemelt helyet foglal el, s hogy milyen sok értékes kutatásra adott lehetőséget a tudós testület, ez kitűnik az Akadémia kiadója által közreadott nyolckötetes *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* elnevezésű mintaszerű könyvsorozatból s az irodalomtudomány nagy kézikönyveiből, ilyen a *Régi magyar költők tára*, az *Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből*, vagy a *Régi magyar könyvtár* sorozat.

A régi akadémiai irodalomtudományi kiadványok között kiemelkedőek Horváth János munkái. Az egyik legrégebbi akadémiai irodalomtörténeti könyvsorozat a *Régi magyar költők tára*, amely még Szilády Áron szerkesztői munkájának köszönhetően indult meg 1877-ben, s közreadása napjainkban is tart. Hasonló mondható a Kazinczy Ferenc levelezéssorozatról, amelyet Váczy János indított útjára 1890-ben, s a sorozat 23. kötete csak 1960-ban került ki a sajtó alól.

Az akadémiai könyvkiadás második nagy korszakában, tehát az 1950 utáni időszakban rendeztetek sajtó alá azok az irodalomtörténeti monográfiák, amelyekre máig büszke lehet a szakma. Ezek között említhetjük Varjas Béla sorozatát, a *Bibliotheca Hungarica antiquát*, amelyben megcsodálhattuk Sylvester János Új Testamentumának facsimile kiadását éppúgy, mint Tinódi *Cronicáját*, Heltai Gáspár *Énekes könyvét* és Krónikáját, az orvos, térképész,

irodalmár és könyvgyűjtő, Sambucus *Emblematáját*, Lackner Kristóf és Szenci Molnár Albert művét, valamint egy természettudományi kötetet, Lippay János munkáját, az első magyar nyelvű kertészetet. Az irodalomtudósok több nagy, modern sorozatba sűrítették köteteiket, az egyik az *Irodalomtörténeti füzetek*, amely 1955-ben indult, a másik az *Irodalomtörténeti könyvtár*, amely 1957-ben vette kezdetét, s ebben jelent meg Bán Imre alapműve Apáczairól, amelyet a Kiadó 2003-ban újra közreadott. A harmadik a *Humanizmus és reformáció* sorozat, amely 1973 óta folyamatosan megjelenik. Ide sorolható még a *Magyar irodalomtörténet forrásai* vállalkozás is, valamint az *Új magyar múzeum*, amely irodalomtörténeti dokumentumok gyűjteménye.

Értékes szövegközléseket vehettek kézbe a kutatók a *Régi magyar drámai emlékek* és a *Régi magyar prózai emlékek* sorozatban, az utóbbiban adattak közre Szepsi Csombor Márton művei, a Kardos Tibor és Dömötör Tekla által elindított drámai emlékek pedig az iskoladrámákkal folytatódnak napjainkban is. Az irodalomtörténeti kiadványok egyik legismertebbje az elsősorban egyetemi hallgatók számára kiadott *A magyar irodalom története* sorozat, amelynek kötetei ugyan modernizálásra szorulnak, mégis alapvető vállalkozásról van szó; létrejöttét Klaniczay Tibornak és sok-sok kiváló irodalomtörténészünknek köszönhetjük.

Irodalomtörténészeink érdeme, hogy a klasszikus magyar írók életműsorozatait folyamatosan közreadatnak kritikai kiadásban. Gondoljunk csak a napjainkban is folytatódó Ady-sorozatra, az eddig 16 kötetnyit kitevő Arany-összesre, a most befejeződött Csokonai kritikai kiadásra, a Jókai száznál jóval több kötetét és írását összegző sorozatra, a nagy Mikszáth-vállalkozásra, a remélhetőleg hamarosan folytatódó Petőfi-sorozatra vagy Balassi Bálint és Batsányi János műveire, a Fazekas-életmű kiadására, a Mikes Kelemen-sorozatra, Rimay János költői műveire, a Tóth Árpád-, Vajda János- s Vörösmarty-sorozatra, no meg József Attila verseinek új kritikai kiadására.

Bizony tanulhatnának ezekből a természettudósok is, hiszen Akadémiánk gondozásában még egyetlen nemzetközi hírű természettudósról sem jelent meg olyan szintű szövegkritikai kiadás, mint amilyenekkel a humaniorák képviselői esetében büszkélkedhet.

Ehhez a körhöz illeszkedik néhány szép reprint is, gondoljunk *Az ember tragédiájának* Arany János által javított kézirata 1973-as kiadására vagy a két különböző kísérőtanulmánnyal is megjelent s ugyancsak Aranyhoz kötődő *Kapcsos könyvre*. E nagy kiadói program mintegy summázataként készült el az *Új magyar irodalmi lexikon*, igazolván, hogy az évtizedek során valóban sok irodalomtörténeti adat került felszínre.

Az irodalomtudomány két klasszikus periodikája az 1891-ben megindult *Irodalomtörténeti Közlemények* és az 1912 óta megjelenő *Irodalomtörténet*, de ide tartozik az 1974-ben megindult *Literatura* és az 1957-ben alapított *Acta Litteraria*, továbbá a határtudományok lapja, az 1876 óta megjelenő *Magyar Könyvszemle. A Verbum (Analecta Neolatina)* a közép- és újkori latin, valamint az újlatin irodalmak, nyelvek és kultúrák területén végzett kutatások lapja, s ismert periodikájuk a *Hungarian Studies* is.

*

A **filológusok** 1955-ben megindították a *Filológiai Közlönyt*, ugyanabban az évben világirodalmi figyelőként a *Helikont*, s 1973-tól kezdődően jelent meg a *Neohelicon*. E szakma művelőinek egyik jelentős könyvsorozata a *Modern filológiai füzetek*, ennek nagyszerű kiadványa volt Tarnai Andor munkája, az *Extra Hungariam non est vita*, amely az ismert szállóige történetéhez kapcsolódott. Változatos sorozatról van szó, amelyhez még számos sorozaton kívüli kötet kapcsolódott a filológiai kiadványok között Marót Károlytól, Radó Györgytől, Süpek Ottótól, Kulcsár Pétertől, Szávai Jánostól és másoktól.

*

Tisztelettel kell fejtegetnünk a régi **bibliográfusok** előtt is, gondoljunk csak Szabó Károly és Hellebrant Árpád *RMK*-jára, valamint az Akadémia támogatásával a Hornyánszky-féle könyvkiadónál megjelent, id. Szinnyi József összeállította *Magyar írók élete és munkái* című sorozatra. Ezek a művek a megjelenésüket követő száz esztendőre folyamatosan munkát és programot adtak a kutatóknak, a Szabó–Hellebrant-mű pótlása öt kötetben készült el a Nemzeti Könyvtár jóvoltából 1996-ra, s ezzel párhuzamosan folyik a *Régi magyarországi nyomtatványok* közreadása.

E témakörhöz kötődnek a könyvtörténeti, könyvtártudományi kiadványok, a Szemző Piroska, Mezey László szerkesztésében készült *Armarium*, Fitz József nyomdászattörténete, Csapodi Csabának a korvinákról szóló munkája, Soltész Zoltánné könyvdíszítés-története, Bogdán István papíripar-története, a régi nyomdákról készült történeti visszaemlékezések, Borsa Gedeonnak az 1465–1600 közötti itáliai nyomdászatról készült munkája, Haiman György Kner-nyomda története, valamint Misztótfalusi Kis Miklósról készült munkája és Szántó Tibor tipográfiai kézikönyvei. 1994-ben jelent meg Németh István és Vízkelety András *Ex libris et manuscriptis* című értékes művelődéstörténeti összeállítása.

*

Már az Akadémia reformkori vállalkozásai között is szerepelnek a *görög és római klasszikusok* műveiből készült fordítások, s ezek közreadását a későbbi évtizedekben is folytatták. Számos kötet jelent meg a *Görög és latin remekírók* sorozatban, egyebek mellett Platón-fordítások, az utóbbi évtizedekben pedig a *Görög és latin írók*, valamint az *Apollo könyvtár* kapcsolódik a klasszika-filológiai kiadói programhoz. Emellett külön értéket képviselnek a klasszika-filológia irodalmát összegző nagy bibliográfiák, valamint az *Antik Tanulmányok* és az *Acta Antiqua* elnevezésű periodikák. A fenti sorozatoknak majd minden kötete egyetemi segédkönyv, gondoljunk csak Arisztotelész *Az athéni állam* és *Organon* című művei akadémiai kiadására, Hésziodosz *Munkák és napok* című híres művére, Catónak *A földművelésről* és Varrónak *A mezőgazdaságról* című munkájára. Ide sorolható az ókori kínai filozófiáról megjelent háromkötetes fordításgyűjtemény is. Az Apollo-sorozat nagyszerű kötetévé vált Kákosy László munkája az egyiptomi és antik csillaghitről, és Dobrovits Aladárnak az *Egyiptom és az antik világ* című munkája, de e sorozat majd minden darabja kitűnő történeti forrásmunka.

Ehhez a témakörhöz illeszkednek még Szabó Árpád tudománytörténeti kötetei is, elsősorban a görög matematika történetéről kiadott munkái. Ezek később külföldön különböző fordításokban láttak napvilágot, az Akadémia németül és angolul adta ki Szabó Árpád matematikatörténeti alapművét, míg a Homéroszról szóló munkája magyar nyelven jelent meg. A klasszika-filológusok munkáját dicséri az 1990-ben megjelent *Ógörög–magyar nagyszótár*, amely e témakör egyetlen Magyarországon megjelent nagyszótára. Több latin–magyar szótár is készült az Akadémia gondozásában.

*

Orientalisztikában is nagyhatalomnak mondhattuk és mondhatjuk magunkat. Kőrösi Csoma Sándorhoz kötődően nagyszámú tudományos kötet készült, sőt 1900-ban megindult az *Előadások Kőrösi Csoma Sándor emlékezetére* sorozat is, 1935-ben pedig a *Kőrösi Csoma Sándor Archivum*. Az 1986-os Kőrösi Csoma évfordulóra műveiből négy kötetnyi jelent meg, az utóbbi évek sikerkönyvét pedig Le Calloc'h új kutatásai jelentették.

1950 óta az *Acta Orientalia* a szakma ismert periodikája, külföldön is jól ismert könyvsorozata a *Bibliotheca Orientalis Hungarica*, amelyben Németh Gyulától, Kara Györgytől, Hazai Györgytől és másoktól olvashatók publikációk, a sorozaton kívül megjelent

kiadványok szerzői között pedig Goldziher Ignác, Fekete Lajos, Káldy Nagy Gyula, Czeglédy Károly, Kákosy László s – természetesen – Ligeti Lajos nevével találkozhatunk. Közülük többen a *Kőrösi Csoma kiskönyvtár* sorozatban is publikáltak, s itt jelent meg Diószegi Vilmos tollából egy nagy sikerű kötet a pogány magyarok hitvilágáról, valamint több munka Tardy Lajostól, egyebek mellett a grúzokról és a cserkeszekekről. Scheiber Sándornak a magyarországi héber kódexmaradványokról összeállított kötete angol nyelven látott napvilágot az orientalisztikai kiadványok sorában.

*

A *néprajztudósok* évkönyve, a *Népi kultúra – népi társadalom* majd 20 kötettel büszkélkedhet, készült egy ötkötetes *Néprajzi lexikon*, szinte teljes a nyolckötetes *Magyar néprajz*, közreadatott a *Magyar néprajzi atlasz*, s sorra jönnek a *Néprajzi tanulmányok* érdekes kötetei és a *Magyar Néprajzi Társaság Könyvtára* sorozat. Az *Ethnographia* és az *Acta Ethnographica* a szakma patinás lapjai, a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* évtizedek óta kedvelt sorozat, amelynek volt régi sorozata s van új folytatása. Megcsodálhattuk Györffy István, Solymossy Sándor, Dömötör Tekla, Fél Edit, Gunda Béla, Honti János, Kresz Mária, Kriza Ildikó, Vajkai Aurél, Vargyas Lajos, Domanovszky György, Morvay Judit, Balassa Iván, Penavin Olga, Nagybakay Péter, Domonkos Ottó és mások élvezetes néprajzi köteteit, s mellettük a fiatalabb generáció remek munkáit. Sándor István mint a szakma bibliográfusa sokaknak nyújtott segítséget hatalmas könyvészeti összeállításával.

*

Az Akadémia *művészettörténeti* kiadói tevékenysége rendkívül gazdag, igazolja ezt Ipolyi Arnoldnak az 1862-ben a középkori magyarországi építészetéről, a következő évben pedig a középkori szobrászatról megjelent munkája, az egyes megyék műemlékeit bemutató sorozat, a *Művészettörténeti füzetek*, a *Magyar művészet* elnevezésű kézikönyvsorozat, amely remélhetőleg folytatódni fog, s az önálló kötetek: Aggházy Mária összeállítása a magyarországi barokk szobrászatról és a régi faszobrokról, Balogh Jolánnak a Mátyás-korról készített kiváló monográfiája, Berkovits Ilona, Pogány Frigyes, Entz Géza, Garas Klára és mások kötetei, Genthon István Magyarország műemlékeiről készült kézikönyve, Radocsay Dénes a középkori Magyarország falképeit, faszobrait és táblaképeit bemutató munkája, Rózsa György történeti képgyűjteményei és grafikatörténeti tanulmányai, Szilágyi János

Györgynek az antik világba visszanyúló művészettörténeti munkái, Vervári Lajos Munkácsy-monográfiája, továbbá az egyes kiemelkedő építészeket bemutató munkák, Marosi Ernő új kézikönyvei, s még jó néhány nemzetközileg is jegyzett múzeumtörténeti, illetve a múzeumok egyes gyűjteményeit bemutató monográfia.

A szakma ismert folyóiratai az 1952 óta akadémiai gondozásban készülő *Művészettörténeti Értesítő*, valamint az *Acta Historiae Artium* (Közép-Európa egyetlen idegen nyelvű művészettörténeti folyóirata) 1953, és az *Ars Hungarica* 1973 óta.

*

Bartalus István akadémikus már 1869-ben jelentetett meg *zenetörténeti* kiadványokat, köztük a magyar egyházak szertartási énekeiről, 1882-ben pedig Bakfark Bálintról publikált. 1935-ben a 18. század magyar dallamait Bartha Dénes foglalta monográfiába. A kitűnően szerkesztett *A magyar népzene tára* az Akadémia egyik legnívósabb zenetörténeti sorozata, szerkesztői között Bartók Béla, Kodály Zoltán, Kerényi György, Kiss Lajos, Járdányi Pál és Rajeczky Benjamin nevével találkozhatunk. A *Zenetudományi tanulmányok* Szabolcsi Bence és Bartha Dénes szerkesztésében jelent meg tíz kötetben 1953 és 1962 között, emléket állítván Haydnnak, Mozartnak, Erkelnek, Lisztnek, Bartóknak és Kodálynak. A *Documenta Bartokiana* 1964-ben indított útjára.

Morvay Péter tánctudományi tanulmányokat szerkesztett, Bárdos Kornél, Csomasz Tóth Kálmán, Maróthy János, Szabolcsi Bence és mások jóvoltából számos zenetörténeti kézikönyv látott napvilágot az Akadémia gondozásában. Domokos Pál Péter a 18. századi magyar tánczenéről értekezett, s kötetben mutatták be, hogy 16–17. századi dallamaink hogyan maradtak fenn a népi emlékezetben. Megcsodálhattuk Lajtha László kötetét, s megindult a *Magyarország zenetörténete* sorozat, amely a 17. század végéig tekintette át zenei emlékeinket, s várjuk a folytatást.

A külföldi kutatók elsősorban a *Musicologia Hungarica* sorozatból, valamint a szakma jeles folyóiratából, az 1961-ben alapított *Studia Musicologica*ból ismerték meg az akadémiai kutatásokat.

*

Az egyik legkorábbi akadémiai sorozat a *történészeké*, az *Értekezések a történeti tudományok köréből*, amelyből 1866 és 1947 között 26 kötetnyi jelent meg, kötetenként 10-12 önálló könyvecskével, tehát valóban hatalmas vállalkozásról van szó. Ennek folytatásaként az új sorozat Hajnal István tanulmányával 1957-ben indult útjára, amelyben Mályusz Elemér, Berlász Jenő, Heckenast Gusztáv, Révész Imre, Paulinyi Oszkár, Szakály Ferenc, Szűcs Jenő, Trócsányi Zsolt, Fügedi Erik, Engel Pál és mások kötetei adtak közre. Az új sorozat köteteinek száma is meghaladta már a százat.

Az Akadémia első elnöke, Teleki József gróf maga is történész volt, így támogatta a *Történettudományi pályamunkák* sorozat elindítását (1841), az Akadémia főtitkára, Schedel (Toldy) Ferenc pedig útjára indította a *Magyar történelmi tár* elnevezésű periodikát (1855). Hosszú-hosszú évtizedeken keresztül jelentek meg a *Magyar történelmi emlékek* sorozat kötetei: okmánytárak, magyarországi és erdélyi országgyűlési emlékek, diplomáciai emlékek és hasonló kézikönyvek. Az indulás éve: 1857. Három évre rá Wenzel Gusztáv jóvoltából megkezdődött az *Árpád-kori új okmánytár* közreadása, napjainkban ez a munka folytatódik az *Anjou-kori oklevéltár* közreadásával. A *Magyar történelmi tár* második sorozata 1867-ben indult útjára, s ebben az évben alapított a Magyar Történelmi Társulat közlönye, a *Századok*, amely azóta is az Akadémia jól ismert periodikája, évente hat száma jelenik meg, s ennek anyagát teszi teljesebbé az 1888-ban útjára indított *Hadtörténelmi Közlemények*.

1873-ban elindult az *Archivum Rákócianum*. A régi akadémiai sorozatok, köztük a *Magyar történelmi tár* anyagát a levéltári kutatások, a történészek által kidolgozott egységes forrásközlési szabályzatok egészítették ki. Ehhez kapcsolódott az 1923-ban útjára bocsátott *Levéltári Közlemények*, azután a római és bécsi magyar történeti intézetek elsőrendű évkönyvei, továbbá az 1945 utáni időszakban elindított levéltári közlések, amelyek a *Magyar Országos Levéltár kiadványai* sorozati főcímmel jelentek meg. A *Magyarország újabbkori történetének forrásai* olyan történeti vállalkozás, amelyben számos alpmű jelent meg, köztük Széchenyi naplói, Kossuth Lajos munkái (ezek az Arcanum Adatbázis jóvoltából CD-ROM-on is olvashatók), s Benda Kálmán összeállításában a magyar jakobinusok iratai. Ugyanez mondható Csánki Dezsőnek a Hunyadiak kora történeti földrajzát bemutató munkájáról, amelyhez az Akadémia kiadója nemrégiben helynévmutatót adott közre, s a teljes mű elkészült CD-ROM-on is.

Úgy véljük: szerencsés lenne, ha a nagy akadémiai történeti monográfiák sorra rákerülnének CD-ROM-okra, köztük a tízkötetesre tervezett *Magyarország története*, a Köpeczi Béla szerkesztésében megjelent háromkötetes *Erdély története*, a *Korai magyar történeti lexikon*, a *Magyarország történeti kronológiája*, az Árpád-házi királyok okleveleinek

kritikai jegyzéke (Szentpétery Imre és Borsa Iván kiadványai), Györffy György történeti földrajza, Kumorowitz L. Bernát munkái, Kosáry Domokos művelődéstörténete, Bálint Sándor Szeged reneszánsz kori műveltségéről készített munkája és más kötetei is, Hajnal István nagy kézikönyvei, Bogdán István mértéktörténetei, Mályusz Elemér monográfiái, a *Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum* sorozat, Bónis György és Eckhart Ferenc történeti munkái, a magyarországi boszorkányperek Schram Ferenc és mások által összegyűjtött okmánytárai, Ráday Pál iratai, a *Századok* és a *Történelmi Szemle* repertóriumai, a levéltárakat bemutató kiadványok, a régi okmánytárak, a már megjelent és a még kéziratban lévő helytörténeti lexikonok (Gömör megye, Veszprém megye, Zala megye), várostörténeti kiadványok (köztük a *Tanulmányok Budapest múltjából* sorozat), a történeti bibliográfiák és mások.

A történészek ismert periodikái – a már említetteken túl – a *Történelmi Szemle* (1958 óta); a külföldi kutatók elsősorban az 1951 óta megjelenő *Acta Historica*-ból értesülnek a magyar kutatási eredményekről, a külföldieknek szóló önálló művek pedig a *Studia Historica* részeként jelennek meg.

*

A *régészet* kiadványanyaga szintén gazdag, hatalmas, súlyos monográfiák jelzik a kitartó kutatómunka eredményeit. Gondoljunk csak Érdy Jánosnak a régészethez és numizmatikához kötődő írásaira, s hasonlóan értékes Henszlmann Imrének a székesfehérvári ásatásokat bemutató 1864-es kötete, Pécs középkori régiségeit bemutató 1870-es és 1873-as monográfiája, Rómer Flóris 1866-os műrégészeti kalauza. Ugyanez mondható Torma Károly az Aquincummal foglalkozó 1881-es kötetére, a dáciai régiségeket bemutató munkáira, Hampel Józsefnek *A régibb középkor (IV–X. század) emlékei Magyarhonban* kézikönyvére s Réthy László magyar éremtárára. Gedai István ezekre a forrásokra is építve adta közre 1986-ban az Akadémiánál *A magyar pénzverés története* című munkáját, azt megelőzően pedig Huszár Lajos 1958-ban elkészítette a középkori budai pénzverés történetéről szóló alaplát, s a *Magyar egyetemes éremtár* részeként – Réthy munkája folytatásaként – mutatta be a Habsburg-házi királyok pénzeit. Az általa összeállított numizmatikai bibliográfia is segíti a kutatók munkáját, s ehhez a szakmához kapcsolódik leginkább az 1902 óta a régészetet, muzeológiát is szolgáló *Numizmatikai Közöny*.

A régészet klasszikus akadémiai sorozata volt a *Monumenta Hungariae Archeologica* 1870-től, s ezek a kézikönyvek gyarapodtak évről évre a későbbi akadémiai vállalkozásokkal.

Ilyen a *Magyar műemlékvédelem*, a *Budapest régiségei*, a *Magyarország régészeti topográfiája*, továbbá a régészeti atlaszok s a régészek és a művészettörténészek, valamint történészek közös sorozata, a *Magyarország műemléki topográfiája*. A szakma művelőinek fontos könyvsorozata a *Régészeti tanulmányok*, ismert folyóiratai között említendő 1869 óta az *Archaeológiai Értesítő*, 1951 óta pedig az *Acta Archaeologica*. A külföldieknek is szóló kézikönyvek sorozati címei: *Archaeologica Hungarica* és *Fontes Archeologici Hungariae*.

Banner János és Jakabffy Imre jóvoltából a szakma bibliográfiai összefoglalójának egy része is megjelent, a nagy monográfiák szerzői között találkozunk Vértes László, László Gyula, Gerevich László, Fettich Nándor, Kralovánszky Alán, Éri István, Bóna István, Kalicz Nándor, Bakay Kornél, Fitz Jenő, Füleper Ferenc, Mócsy András és más jeles kutatók nevével.

*

A *bölcséleti* művek közreadását mindig is célul tűzte ki a tudós társaság, a legértékesebbek talán a fordítások lettek, a *Filozófiai írók tára* kötetei, amelyben Szemere Samu fordításában Hegel és Spinoza valamennyi alapművét megismerhettük, de jelentek meg értékes Kant-, Descartes-, Locke-, Holbach-, Diderot-, Lamettrie-, Montesquieu-, Wittgenstein- és Vico-, Arisztotelész-fordítások is e sorozatban. A *Hermész Könyvek* sorozatban Karl Popper és Nietzsche egyik munkája olvasható.

Sorozaton kívül adatott ki kritikai kiadásban Apáczai Enciklopédiájának logika és matematika fejezete, egy válogatás Alexander Bernát művészeti-művészetfilozófiai írásaiból, Ruzsa Imre logikai szintaxisa, fordítás készült N. Hartmann *Teleológiai gondolkodás* című művéből, valamint A. Schaff szemantikájából, készült egy háromkötetes válogatás kínai filozófusok írásaiból, s természetesen nagyszámú Lukács György-munka jelent meg a filozófiai kiadványok sorában, magyarul és németül. A szakma periodikája, a *Magyar Filozófiai Szemle* 1957-ben indult.

A vallástörténeti kiadványok között említhetjük Diószegi Vilmosnak *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben* című munkáját, Pirnát Antalnak és Dán Róbertnek az antitrinitarizmusról szóló kötetét, Zoványi Jenőnek a magyarországi protestantizmus története egyik korszakát bemutató munkáját, Botta István értékes kutatási eredményeket ért el Melius Péter ifjúságának bemutatása során, Dán Róbert és Németh S. Katalin pedig vállalkozott Válaszuti György klasszikus *Pécsi Disputája* modern kiadása elkészítésére.

A *pedagógia* kutatóinak tanulmányait a *Tanulmányok a neveléstudomány köréből* évkönyvsorozatból ismerhetjük meg 1958 óta, emellett számos tanulmány jelenik meg a

Neveléstudomány és társadalmi gyakorlat elnevezésű akadémiai könyvsorozatban. Alapműként tartjuk számon a Geréb György jóvoltából 1953-ban elkészült Comenius-féle *Nagy oktatótant*, s kísérőtanulmányokkal adták közre 1970-ben az *Orbis Pictus*. Három évre rá önálló Comenius-tanulmánykötet is megjelent az Akadémia gondozásában. Emellett több neveléstörténeti munkának is örülhettek a szakemberek, egyebek között a magyar nevelésügy 17–20. századi történetéről megjelent tanulmánykötetnek, továbbá Mészáros István nagy, összefoglaló monográfiáinak. Ezek sorában említjük *Az iskolaügy története Magyarországon 996–1777 között* című, első kiadásban 1981-ben megjelent monográfiáját, valamint az 1777-es és 1806-os *Ratio Educationis*ből készült fordítását és az ahhoz kapcsolódó magyarázatokat. 1988-ban készítette el a *Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája* című munkáját, amely számos kutatás alapjául szolgál. A szakma központi folyóirata 1892 óta a *Magyar Pedagógia*.

A társtudomány, a **pszichológia** három legismertebb könyvsorozata a *Pszichológia a gyakorlatban* és a *Pszichológiai műhely*, valamint az 1958-ban elindult *Pszichológiai tanulmányok*, utóbbi évkönyvszerűen adja közre anyagát. A nagyszámú pszichológiai akadémiai kiadványból kiemeljük P. Fraisse *A kísérleti pszichológia gyakorlati kézikönyve* című munkáját, amely 1965-ben, tíz évre rá és 1983-ban is megjelent, az Illyés Gyuláné szerkesztésében első kiadásban 1968-ban közreadott *Gyógypedagógiai pszichológiát*, Piaget és tudós kollégái két kézikönyvét, mindkettő 1967-ben jelent meg első kiadásban, az egyik *A gyermek logikájától az ifjú logikáig*, a másik *A kísérleti pszichológia módszerei* címen jelent meg (az utóbbi 1985-ben már harmadik kiadásban). 1988-ban látott napvilágot Piaget *A viselkedés mint a fejlődés hajtóereje* című munkája, életművének bemutatására pedig az Akadémia emlékkötetet szentelt.

A *Hermész Könyvek* elnevezésű akadémiai sorozat a pszichológiához is kötődik, ebben jelent meg Jung *Aionja* és másik munkája: *Válasz Jób könyvére*, valamint Bálint Mihály *Az őstörés* című munkája, és a sorozaton kívül Ferenczi Sándor 1932-es *Klinikai naplója*.

Sikeres kézikönyv volt az 1966-ban megjelent *Kísérleti pszichológia*, valamint Justné Kéry Hedvig *Ősi és népi játékok élményfolyása és jelentőségük* című munkája. Hét kiadást is megért G. Clauss gyermekpszichológiája, G. Eisen az *Árnyak játéka* című kötete szomorúan értékes munka, témája: gyerekek a Holocaustban. A pszichológiai kiadványok között számos orvosi vonatkozású is volt, ilyen például Bálint Mihály *Az orvos, a betege és a betegség* című klasszikus munkája, Gegesi Kiss Pál kísérő jegyzeteivel.

1989-ben jelent meg Mérei Ferenc *Társ és csoport* című kötete, amely a szerzőnek a genetikai szociálpszichológia körében készített tanulmányait foglalja össze. Selye János több

munkáját szintén az Akadémia adta közre. A nagyszámú összefoglaló munka közül kiemeljük a Pléh Csaba fordításában elkészült Reuchlin-féle pszichológiatörténetet, a pszichodráma kérdéskörét és a kreativitás problémakörét összegző munkákat, valamint az 1994-ben megjelent *A pszichoanalízis szótárát*. A szakma központi folyóirata, a *Magyar Pszichológiai Szemle* 1928 óta jelenik meg. Nemzetközi lapja a *Journal of Cultural and Evolutionary Psychology*.

*

Az **állam és jogtudományok** úttörőit akadémiai könyvsorozat mutatja be, amelyben Grotius, Montesquieu és Beccaria egy-egy alapműve látott napvilágot. A szakma kiváló jogtörténeti kézikönyvei egy részét Bónis György és Csizmadia Andor írta – ezek is akadémiai kiadványok. Mádl Ferenc klasszikus jogi munkái – a nemzetközi szerződések jogi alapjait bemutató kézikönyvek – szintén akadémiai munkák, akárcsak az 1997-ben megjelent *Állam és gazdaság*. Nagy Lajos jóvoltából a szakma értékes bibliográfiai összefoglalói is elkészültek. Horváth Pál az állam és jog fejlődéstörténetéről értekezett, s közreadott az *Összehasonlító jogtörténet* is. Értékes nemzetközi jogi kézikönyv a *Questions of International Law* elnevezésű könyvsorozat. Az újabb akadémiai kiadványok a sokakat érdeklő nemzetközi jogi kérdéseket kiemelten tárgyalják.

E szakma jelentős folyóiratai az *Állam és Jogtudomány* 1957, az *Acta Juridica Hungarica* 1959, valamint a *Gazdaság és Jogtudomány* 1966 óta.

A társadalomtudományok sorát hadd zárjuk a **közgazdaságtudománnyal**, amelynek folyóirata, a *Közgazdasági Szemle* komoly múltra tekint vissza, 1895 óta jelenik meg. A közgazdaságtudomány kézikönyveinek egy részét nyilván újra és újra közre kell adni, ám ezeknél talán maradandóbb értéket képviselnek a történeti munkák, gondolunk itt az ipartörténeti, agrártörténeti összeállításokra is. Endrei Walter ipartörténeti munkái ugyanúgy ezek sorában jelentek meg, mint Ránki György és tudós társai gazdaságtörténetei, Heckenast Gusztáv és tudós kollégáinak a magyarországi vaskohászat történetét összefoglaló munkái, Maksay Ferencnek a paraszti gazdálkodás történetéről szóló munkái, Pach Zsigmond Pál gazdaságtörténetei, Paulinyi Oszkár bányászattörténetei, Makkai László I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratait összefoglaló munkái, Süle Sándor a keszthelyi Georgikonról szóló kötetei, Szabó Istvánnak a falurendszer kialakulásáról és más agrártörténeti kérdésekről szóló közleményei, Penyigey Dénes az erdőgazdálkodás múltjával foglalkozó dolgozatai, Wellmann Imrének a mezőgazdaság 18. századi történetéről szóló munkái és más

közgazdasági és gazdaságtörténeti kézikönyvek. 1995-ben *Műszaki innovációk sorsa Magyarországon* címmel a malomipar, vaskohászat és textilipar múltjáról jelent meg értékes monográfia.

A szakma főbb folyóiratai a *Társadalomkutatás*, valamint a *Társadalom és Gazdaság*, a külföldi kutatókat az *Acta Oeconomica*, a *Society and Economy* és a *Review of Sociology* tájékoztatja a hazai kutatásokról, de Kornai János és mások művei már több nyelven is megjelentek az elmúlt években.

*

A 19. században a tudós testületek többsége még nehezen döntött *matematikai* kéziratok kiadása ügyében, s ez a fajta óvatosság volt jellemző a Magyar Tudós Társaságra is. Reformkori matematikánk kiemelkedő teljesítménye Bolyai Farkas és Bolyai János nevéhez fűződik, az ő írásaik azonban messze meghaladták a magyar matematika akkori szintjét, sőt külhonban is kevesen értették őket, így az Akadémia inkább egy Euklidész-kiadás mellett tette le a voksot. A már világhírűvé lett Bolyai néven ejtett csorbát úgy próbálta kiköszörülni, hogy a századfordulón két díszes kötetben közreadta Bolyai Farkas *Tentamenjét*, s kinyomatta János geometriáját is, majd 1914-ben kiadta Paul Stäckelnek a Bolyaiakról szóló értékes monográfiáját. 1952-re elkészült a *Scientiam Spatii* modern fordítása is, majd kiadatott több önálló kötet Farkasról is, Jánosról is, sőt, a tudománytörténetben riválissá kikiáltott Lobacsevszkij műve is megjelent az Akadémia kiadójánál 1951-ben. Szóval egy évvel az első modern Bolyai-fordítás előtt.

Komoly értéket képviselnek a neves matematikusaink életművét összegző akadémiai kiadványok Riesz Frigyesről (1960), Haar Alfrédtről (1959), Rényi Alfrédtről (1976) és Fejér Lipótról (1970). Nemzetközileg is jegyzett monográfia Riesz Frigyes és Szőkefalvi-Nagy Béla *Leçons d'analyse fonctionnelle* című munkájának 1955-ös kiadása. Hasonló mondható Erdős Pál és Joel Spencer 1974-ben közreadott *Probabilistic Methods in Combinatorics* c. monográfiájáról is. Az Akadémiánál számos jeles matematikus publikált, köztük említjük Császár Ákos, Freud Géza, Fejes Tóth László, Fuchs László, Hajós György, Jordán Károly, Kárteszi Ferenc, Kerékjártó Béla, Kertész Andor, Medgyessy Pál, Frey Tamás, Péter Rózsa, Rédei László, Surányi János, Szász Gábor, Szőkefalvi-Nagy Gyula, Turán Pál, Lovász László, Matolcsi Tamás, Vincze István, Varga László, Ruzsa Imre nevét. A magyarországi matematika történetét összegző monográfiák magyarul és angolul is megjelentek az Akadémiai Kiadó jóvoltából. Szénássy Barna összefoglaló monográfiája a 20. század elejéig

követi nyomon a történetet, Kőnig Gyuláról külön munkája is megjelent, s az elmúlt években adatott közre kötet a Nobel-díjassá lett matematikus-közgazdásról, Harsányi Jánosról.

A matematika több folyóirattal is büszkélkedhetett az Akadémián, az *Értekezések a Matematikai Osztály Köréből* elnevezésű periodika már 1867-ben elindult, s a kutatók publikációikat az 1882-ben folytatódott *Mathematikai és Természettudományi Értesítő* című periodikában adhatták ezután közre, amely 1944-ig folyamatosan megjelent, s ez lett az egyik legnagyobb magyarországi reáltudományi periodika. Ezzel párhuzamosan a tudós testület lehetővé tette, hogy a legnagyobb tanulmányok 1884-től kezdődően a *Mathematikai és Természettudományi Közlemények* című folyóiratban jelenhessenek meg. Még egy periodikáról kell megemlékeznünk, ennek főcíme: *Értekezések a Természettudományok Köréből*, 1867-ben indult afféle füzetes kiadvánnyként, majd többnyire 10-15 füzetből összeállt egy-egy komplett kötet. Ami a későbbi matematikai periodikákat illeti: 1950-ben indult az *Acta Mathematica*, 1951-ben az *Alkalmazott Matematikai Lapok*, 1966-ban a *Studia Scientiarum Mathematicarum Hungarica*, 1975-ben az *Analysis Mathematica*. Újabb folyóiratok: *Periodica Mathematica Hungarica*, *Analysis Mathematica*.

Kezdetben a tudósokról készült megemlékezéseket is az értekezések sorában adták közre, később azonban megindult az *Emlékbeszédek* sorozat, s az Akadémia belső és külső tagjairól, köztük a reáltudományok képviselőiről is ebben a sorozatban jelent meg egy-egy visszaemlékezés, 15–30 nyomtatott oldalon. Az *Emlékbeszédekből* (1884 és 1944 között) 24 kötetnyi állt össze, e kötetek átlagosan 15 tudósról emlékeztek meg.

*

A múlt legnevesebb magyar *fizikusának*, Eötvös Lorándnak több kötetben is emléket állított a tudós testület és kiadója, a róla készült emlékkönyv 1930-ban adatott közre, Eötvös legjelentősebb publikációiból pedig 1953-ban készült jeles monográfia, amelynek fő értékét az adja, hogy megjelentek benne német nyelvű összegyűjtött dolgozatai három és félszáz oldalon. Itthon a *Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn* volt hivatott arra, hogy a jelentős akadémiai publikációk a külföldnek szóló változatait közreadja. Ebben a periodikában is több Eötvös-dolgozat látott napvilágot.

A matematikához hasonlóan jeles fizikusok monográfiái is közreadtak a Kiadó gondozásában, köztük említendő a Selényi Pál írásaiból 1969-ben megjelent munka, amely minden értékes cikkét a közlés eredeti nyelvén tárja elénk. A neves akadémikus fizikusok jóvoltából nemzetközi hírű monográfiák sora jelent meg az akadémiai könyvkiadási program

keretében, köztük említjük Gombás Pál, Kisdi Dávid, Kovács István, Marx György, Nagy Kázmér, Pócsik György, Simonyi Károly, Tarján Imre, Bozóky László, Szép Iván, Tarnóczy Tamás és mások monográfiáit.

A 20. század nagy fizikusai közül Neumann Jánosnak a kvantummechanika matematikai alapjairól szóló monográfiája ugyancsak az Akadémia jóvoltából jelent meg (1980), Wigner Jenőtől *Csoportelméleti módszer a kvantummechanikában* címmel jelent meg monográfia 1979-ben, s már 1969-ben értekezése (tudós társaival együtt) az atommag szerkezetéről.

Bay Zoltánról 1985-ben életrajzi monográfia jelent meg, s megjelent a Kármán Tódor életművét bemutató *Örvények és repülőök* kötet is (1994). A múlt magyar tudósai sorozatban is több jeles fizikusnak állítottak emléket (Békésy György, Wigner Jenő stb.).

Az Akadémia fizikai témájú kiadványai egy részét sorozatokba tömörítette, ezek egyike az atomenergia és magkutató eredményeit mutatja be, egy másik a molekulaspektroszkópiáról szól, egyik nagy sorozat pedig a szilárdtestkutatás eredményeit követi nyomon.

A fizikai kiadványokon belül külön egységet képviselnek a fizikatörténeti összeállítások, gondoljunk M. Zemplén Jolánnak a magyarországi fizika történetét összefoglaló monográfiáira vagy Simonyi Károly nemzetközileg is elismert művére, *A fizika kultúrtörténetére*.

A szakma klasszikus periodikája volt a *Magyar Fizikai Folyóirat*, új lapja az *Acta Physica Hungarica, New Series, Heavy Ion Physics*.

*

A fizikához kapcsolódóan több fontos **csillagászati** kiadvány is az Akadémiához kötődött. A jelenleg Konkoly Thege Miklós nevét viselő Csillagászati Kutatóintézet alapítója nem ritkán évente több kiadványt is közreadott az Akadémia gondozásában, de sokat publikált a herényi obszervatórium vezetője, Gothard Jenő is, az ógyallai csillagdáról, a herényiről, s az ugyancsak sok publikációval jelentkező Kövesligethy Radó által bemutatott kiskartali csillagvizsgálóról is jelent meg kötet az Akadémia gondozásában.

A tudománytörténeti munkák között is van csillagászat-történet, az első csillagász akadémikusról, Tittel Pálról készült akadémiai monográfia. Marik Miklós csillagászati kézikönyvet adott közre, az Akadémia kutatói pedig a változócsillagokhoz kapcsolódó

akadémiai vizsgálatokról, a nemzetközileg is elismert magyarországi kutatássorozatról számoltak be több monográfiában.

*

Than Károlynak köszönhetően az 1860-as évektől kezdődően számos, nemzetközileg is jegyzett *kémiai* publikáció jelent meg az Akadémia gondozásában. Than sokat segített az artézi források feltáróinak analitikai-kémiai elemzéseivel, s hogy milyenek voltak a tapasztalatai az artézi kutak fúrásaival, azt Zsigmondy Vilmos, a külföldön is oly csodálattal jegyzett margitszigeti forrás és a Széchenyi-fürdő forrásának megtalálója, a világ akkori legmélyebb artézi kútjának elkészítője írta meg 1871-es munkájában. Az 1870-es években már a kolozsvári egyetem kémiaprofesszorai és a műegyetemi, valamint az állatorvosi tanintézet vegyészei is jelentkeztek publikációikkal az Akadémiánál. Kolozsvárról Fabinyi Rudolf, a Műegyetemről az eozinmáz kidolgozója, Wartha Vince jelentkezett több publikációval is.

Az elmúlt évtizedek legsikeresebb könyvsorozatainak egyike *A kémia újabb eredményei*, s mellette is számos szakmonográfia jelent meg a kémiai kiadványok sorában, az általános kémia, a szervetlen kémia, az analitikai, a fizikai kémia, a kolloidika, a kémiai technológia és a szerves kémia területén. E kétszáznál is több kötet jelzi, hogy a magyarországi kémiai iskolák kitűnően megszerveztettek, s hogy a felsőoktatási intézmények kémiai kurzusai iránt egy és egynegyed évszázada komoly érdeklődés mutatkozik. Mindez kitűnik a Szőkefalvi-Nagy Zoltán, a Szabadváry Ferenc és mások által összeállított kémiatörténeti monográfiákból is. A kémiai kiadványok szerzői között olyan kiváló szakemberekkel találkozunk, mint Erdey Grúz Tibor, Kapuy Ede, Ladik János, Bidló Gábor, Náray-Szabó István, Lengyel Béla, Csákvári Béla, Beck Mihály, Liptay György, Braun Tibor, Erdey László, Pungor Ernő, Proszjt János, Schay Géza, Schulek Elemér, Sohár Pál, Buzágh Aladár, Láng László és mások.

Az Akadémia segítségével a legtöbb tudományos kongresszus anyaga kötetben talán éppen a vegyészek gondozásában jelent meg, bár a társtudományok is jó néhány kongresszusi kiadvánnyal büszkélkedhetnek.

A kémia nagyszámú periodikája közül kiemeljük az 1951 óta megjelenő *Acta Chemicát*, a következő évben útjára bocsátott *Kémiai Közleményeket*, valamint a *Journal of Thermal Analysis*, *Journal of Radioanalytical and Nuclear Chemistry*, *ACH-Models in Chemistry*,

Journal of Thermal Analysis and Calorimetry, Reaction Kinetics and Catalysis Letters elnevezésű folyóiratokat.

*

A **földtudományok** területén számos munka jelent meg már a 19. században is, amelyek bemutatták a magyarországi földtudományi vizsgálatokat, az egyetemek ásványtárait, a Földtani Intézet kutatásait, sőt Hunfalvy János az 1871-es nemzetközi geográfiai kongresszusról is beszámolt. Lóczy Lajos német nyelvű geológiai tanulmányai szintén akadémiai gondozásban adtak közre.

Történeti értékű monográfia lett az ország ásvány- és gyógyvizeit bemutató 1957-es kiadvány, Koch Sándor könyve Magyarország ásványairól, valamint az ásványtan történetéről, Réthly Antalnak a Kárpát-medencében feljegyzett földrengésekről, valamint az ország éghajlatának változásairól készített monográfiái, Bendefy László geodéziatörténetei, Tasnádi-Kubacska András paleopathológiája, valamint az ország meteoritgyűjteményeit bemutató munka és más monográfiák.

Az Akadémia gondozásában számos földtudományi kézikönyv készült a karsztbauxitokról, agyagásványokról, a szénközettanról, az ország egyes tájegységei természeti földrajzáról, a Duna-völgy kialakulásáról, a pannon kori képződményekről, a hidrogeológiáról, a geomorfológiáról, a geomechanikáról, a felsőgeodéziáról, a bauxit- és kőszénföldtanról, a földi vetületekről, a földmágnességről, a Föld fizikájáról, a geokémiáról, a mezőgazdasági meteorológiáról, a mikroklimatológiáról, a repülési meteorológiáról, a geofizika és a kőolajkutatások kapcsolatáról, s elkészült Magyarország éghajlati atlasza is.

Hogy a földtudományok kutatása milyen komoly múltra tekint vissza hazánkban, azt a Kitaibel–Tomcsányi-féle 1814-es monográfia új kiadásával is igazolta az Akadémia, amelyben az egykori móri földrengés tudományosan újszerű elemzése olvasható.

A szakma klasszikus lapjai közül a *Földtani Közlöny* 1871, a *Földrajzi Közlemények* 1873, a *Földrajzi Értesítő* 1952 óta jelenik meg. Számos kutatási eredmény 1952 óta az *Acta Geologica*-ban, 1966 óta az *Acta Geodaetica*-ban lát napvilágot. A kiadványok egy részét sorozatokba foglalták, ilyenek a *Földrajzi monográfiák*, a *Földrajzi tanulmányok*, a *Geologica Hungarica*, a *Geography* és az *Acta Geodaetica et Geophysica Hungarica*.

*

A *műszaki tudományok* területén a régi akadémiai könyvkiadáshoz aránylag kevés monográfia kapcsolódott, s a szakma központi folyóirata is a Magyar Mérnök és Építész-Egylet gondozásában jelent meg 1944-ig. Az azt követő években is volt a műszaki tudományoknak önálló kiadója, számos kötetet az automatika, elektrotechnika, építéstudomány, építőipar, gépészet, anyagvizsgálat, vízgazdálkodás, híradástechnika, kohászat, közlekedéstudomány, szabályozástechnika, urbanisztika területén mégis az Akadémia adott ki.

Emellett gondot fordítottak a technikatörténeti munkákra, ezek között említendők Andai Pál egyetemes technikatörténetei, a nagyszámú építésztörténeti (köztük városépítész-történeti) kiadvány, amely az *Architektura* sorozatban jelent meg, a műemlékvédelmi kiadványok, amelyek a művészettörténethez is kapcsolódnak, akárcsak Major Máté és Rados Jenő építésztörténetei, Faller Jenőnek a bányászat történetéről szóló munkái, a Csonka János, Menyhárd István, Bánki Donát és más mérnökök életét és munkásságát bemutató monográfiák, s jó néhány határtudományi műről más szakterületek kapcsán már szoltunk (Endrei Walter, Heckenast Gusztáv, Makkai László, Paulinyi Oszkár kötetei). Sikeres kiadvány volt Simonyi Károly elektronfizikája mellett villamosságtana (számos kiadásban), amelyet a külföldi egyetemek is szívesen fogadtak.

Alapvető műszaki kézikönyvek készültek az energetikáról, az energiagazdálkodásról, a héjszerkezetekről, a mérnöki szerkezetek anyagtanáról, a digitális képfeldolgozásról, a mérnöki stabilitáselméletről, a hidrológiai számításokról, az építészeti tér analitikus elméletéről, a városi föld alatti műtárgyakról, az akusztika alapjairól, a színdinamikáról, a kockázat és biztonságról, a betonról és a vasbetonról, a műszaki geometriáról, a szilárd és folyékony ásványi anyagok feltárását, kiemelését, tárolását, szállítását megalapozó technológiák hatékonyságának növeléséről, a mérnöki alkotások esztétikájáról és más mérnöki alapproblémákról.

A szakma számos könyvsorozatot hozott létre, ilyen pl. *Az elektronika újabb eredményei* vagy *Az energetika újabb eredményei*.

A szakma ismert folyóiratai között említendő az 1951-ben indított *Műszaki Tudomány*, az 1950 óta megjelenő *Acta Technica*, az 1957 óta kiadott *Építés-Építéstudomány*, valamint a Budapesti Műszaki Egyetemmel közös gondozásban készülő nagyszámú műszaki folyóirat.

A **biológia** ugyancsak mindig komoly szeletet követelt magának az akadémiai könyvkiadásban. Hunfalvy János az 1860-as években az ország természeti viszonyait háromkötetes monográfiában mutatta be, Soltész János a fűvészet alapvonalaival 1873-ban publikált nagy monográfiát, s jöttek sorra a kisebb-nagyobb egyetemi kutatásokat bemutató publikációk. 1872 után az Akadémia és a Természettudományi Társulat közötti megállapodás értelmében az utóbbi vállalta magára a nagy biológiai monográfiák, kézikönyvek közreadását, az Akadémiánál maradtak a kisebb kutatási eredményeket összegző füzet-sorozatok.

Az azóta is ismert akadémiai könyvsorozatok, a *Magyarország állatvilága* és a *Magyarország kultúrflórája* kezdete erre a korszakra vezethető vissza, ezt később *A magyar tájak növénytakarója* elnevezésű sorozat tette teljessé. A kultúrflóra modern sorozata 1956-ban indult, a *Fauna Hungariae* 1971-ben. A sorozat kötetéhez majd másfél évszázada gyűjtik az adatokat, s ugyanez mondható Soó Rezső nagy munkáiról, *A magyar növényvilág kézikönyvéről* és *A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyvéről*; a hétkötetes munkát Priszter Szaniszló fejezte be.

Külföldön is nagy sikert aratott a Jávorka Sándor és Csapody Vera által összeállított *Iconographia*, az Európa állatvilágát bemutató, Gozmány László-féle hétnyelvű névszótár, a Kaszab Zoltán szerkesztésében készült, a magyarországi nemzeti parkokat bemutató angol nyelvű sorozat, a nagyszámú nemzetközi kongresszus tiszteletére készült kiadványok, köztük a kromatográfiai, biokémiai és biofizikai konferenciák anyagai, a Magyarország mikroszkopikus gombáiról készült háromkötetes határozókönyv, az ország mohafiórájának kézikönyve, Juhász-Nagy Pál ökológiai munkái, Bökönyi Sándor zoológiai (történeti) kézikönyvei, a növényvédelmi állattan kézikönyve, a Magyarország halairól készült monográfia, a bioszféra mikrobiológiáját bemutató kézikönyvek és még jó néhány nemzetközileg is elismert kézikönyv, amelyeket az akadémiai kutatóintézetek, az egyetemek, a nemzeti parkok, az állat- és növénykertek, a múzeumok – köztük a Magyar Természettudományi Múzeum – munkatársai állítottak össze. A történészek is felfigyeltek Zoffmann Zsuzsanna 1982-es munkájára, amelyben az 1526-os mohácsi csata tömegsírijainak új embertani vizsgálatáról számolt be. A szakma fontos könyvsorozata a Tihanyi Biológiai Kutató Intézet eredményeit nyomon követő évkönyvsorozat.

Priszter Szaniszló és Kádár Zoltán nevéhez fűződik a biológiai kutatások történeti összegzése is, amelyben Gombocz Endre, Allodiatoris Irma, Jávorka Sándor és mások akadémiai monográfiáira is támaszkodhattak. Komoly történeti értéket képviselnek az 1955 és 1959 között megjelent Darwin-fordítások. Bár Herman Ottó főbb műveit a már említett

Természettudományi Társulat jelentette meg, róla azonban készült több akadémiai monográfia is.

A szakma több patinás folyóirattal is büszkélkedhet, ezek közül az *Állattani Közlemények* és a *Botanikai Közlemények* (1902-től) még a Társulattal közös gondozásban készült, 1950 óta ismert akadémiai periodika az *Acta Biologica*, 1954 óta az *Acta Zoologica* és az *Acta Botanica*, 1957-ben alapították az *Anthropológiai Közleményeket*. Jelenlegi jelentős lapjai: *Selection; Molecules, Genes, Memes; Neurobiology; Community Ecology; Acta Phytopathologica et Entomologica Hungarica*.

*

Az **orvostudomány** 19. századi akadémiai szintű kiadványai többnyire az Akadémiával kapcsolatban álló Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat gondozásában jelentek meg, s csak kisebb egyetemi publikációk adtak közre a Magyar Tudós Társaság periodikáiban. Sajnos Semmelweis összefoglaló munkája sem akadémiai kiadványként látott napvilágot, tőle mindössze egy 1860-as levelet jelentettek meg facsimile kiadványként 1894-ben. Kivételt képeznek Hőgyes Endre dolgozatai, amelyekkel a Nobel-díj közelébe jutott, s ezek akadémiai kiadásúak, akárcsak Fodor Józsefnek a vér baktériumölő hatásáról szóló, azóta világszerte elfogadott felismerései.

1950 után megváltozott a helyzet, s bár volt (maradt) önálló orvosi könyvkiadó is, számos munka megjelentetését az Akadémia kiadója vállalta magára, elindultak a nagy könyvsorozatok a kísérleti orvostudomány vizsgálómódszereiről, sorra megjelentek a Korányi Sándor Társaság Nagygyűlésének a munkálatai, Kiss Ferenc és Szentágothai János anatómiai atlaszát indította útjára a kiadó, amely 70-nél több kiadást ért meg, s hasonlóan sikeres kiadvány volt a Vajda János-féle anatómiai atlasz is. Nyugodtan mondhatjuk tehát, hogy a világ nem kevés felsőoktatási intézményében Magyarországon összeállított anatómiai atlaszokból tanulnak a diákok.

Sorra jöttek az egyes orvostudományi ágak szakkönyvei, a nemzetközi kongresszusok anyagai, s mellette jó néhány orvostörténeti kézikönyv is megjelent: ezek között említhetjük Issekutz Béla gyógyszerésztörténetét és a két Jancsóról szóló monográfiáját, Gortvay György általános magyar orvostörténetét, valamint a Zoltán Imrével együtt írt Semmelweis-kötetét, a Fodor József, Hőgyes Endre és ifj. Imre József munkásságát bemutató monográfiákat, Bartók Imrének a magyar szemészet történetéről szóló munkáját; több neves magyar orvosról készült visszaemlékezés *A múlt magyar tudósai* sorozatban (nemrégiben a

teljes sorozat CD-ROM formájában is elkészült), Benedek István a sorozaton kívül írt munkát Semmelweisről, és önálló monográfia jelent meg Szent-Györgyi Albertről.

Az angol, német, francia és orosz nyelvű orvostudományi munkák a világ számos tanszékére és gyűjteményébe jutottak el, nem kevés recenzió készült róluk, növelve az akadémiai könyvkiadás nemzetközi hírét.

E szakmának is számos fontos, nemzetközileg elismert szakfolyóirata akadémiai gondozásban jelenik meg, mint pl. az *Acta Physiologica Hungarica* és az *Acta Microbiologica et Immunologica Hungarica*.

*

Agrártudományi kötetek közreadásával speciális szakkiadó is foglalkozik, ennek ellenére nagyszámú akadémiai monográfia is megjelent e szakterületről, az agrártörténeti publikációkról pedig a gazdaságtudománynál és a történelemtudománynál már szoltunk, e terület fontos periodikája az *Agrártörténeti Közlemények*. A már említetteken túlmenően kézikönyvet adott közre az Akadémia az erdőgazdálkodás történetéről, az állattenyésztés és növénytermesztés múltjáról, megjelentették Bálint Sándor klasszikus monográfiáját a szegedi paprikáról, a cukorrépa-termesztés 19–20. századi történetéről, jelentek meg kötetek a szőlészet és borászat történetéről, valamint az állatorvoslás egyetemes történetéről.

Az agrokémia, agrotechnika, talajtan, talajbiológia, talajerő-gazdálkodás, erdőszet és erdőgazdálkodás, állattenyésztés és állatorvos-tudomány, növénytermesztés, növénynevelés és kertészet, növénykórtan és rovartan, az élelmiszeripar, a mezőgazdasági gépesítés területén megjelent monográfiák igazolják, hogy egy olyan szakterületről van szó, amelynek művelői több száz éves tapasztalatsorral rendelkeznek. Ezt igazolják az akácról, a bükkéről, a gyertyánról, a kocsánytalan tölgyről vagy épp a fenyvesekről, valamint az erdőtársulásokról megjelent klasszikus monográfiák is.

Az Akadémia egyik legnagyobb könyvsorozata *A mezőgazdaság műszaki fejlesztésének tudományos kérdései* címet viseli, s ebben majd 90 kötet jelent meg. Az Akadémiát dicsérik azok a kézikönyvek, amelyek a talajkémiairól, az agrohidrologiáról, a szikes talajok javításáról, a nemesített erdőszeti szaporítóanyag-ellátásról, az energiatakarékosan szárítható kukoricahibridekről, a kertészeti kártevőkről, a gyakori rovarlárvákról, a növényvédelmi gépesítésről, az agrofotogrammetriáról, a vadállomány fenntartásának lehetőségeiről, termesztett gombáinkról, a magbiológiáról s más praktikus témakörökről megjelentek. Itt is

elmondható, hogy számos nemzetközi kongresszus anyaga az akadémiai kiadványok sorában látott napvilágot.

A szakma klasszikus lapja az 1952 óta megjelenő *Agrokémia és Talajtan*, s több idegen nyelvű agrártudományi periodikával is büszkélkedhet az akadémiai folyóiratkiadás, ilyen pl. az *Acta Agronomica Hungarica*, az *Acta Alimentaria* és az *Acta Veterinaria Hungarica*.

*

1828-ban néhányan elgondolták, hogy milyen is lesz a megalakuló Magyar Tudós Társaság kiadói tevékenysége, milyen témájú könyvekre kérjenek ajánlatot, milyenek legyenek az évkönyvek, periodikák, éves jelentések. Szerényen bár, de néhány évre rá megindult a kiadói tevékenység, 1833-tól kezdődően már hivatásos kiadóként működtek, s kiadványaikat folyamatos sorszámmal is ellátták. Aztán az egyes szakmák sorra megindították értekezéseiket, évente 10–15 kisebb kötetel, majd jöttek a nagy szakmai folyóiratok, s velük együtt az összefoglaló monográfiák. Egymást követték a pályázatok, s kisebb vagy nagyobb számú kiadvány minden évben közreadott az Akadémia egyes osztályainak javaslatára a kiadói részleg gondozásában.

Különböző nyomdák, könyvkötők és terjesztők segítették a kiadói munkát, 1950-től pedig mindez már egy kézbe került, azóta kapcsolódik a Magyar Tudományos Akadémiához az Akadémiai Kiadó, amely részvénytársasági formában működik.

A fentiekben közölt adatsor szubjektív áttekintés, mások más fejezeteket emeltek volna ki e történetből. 1978-ban az Akadémia tudományos ülészakot szentelt a könyv- és folyóiratkiadás története főbb fejezeteinek, s az előadások szövege a *Nyelv- és Irodalomtudományi Osztály Közleményeiben* meg is jelent. Szántó György Tibor az akadémiai könyv- és folyóiratkiadás úgymond belső történetéről a levéltári forrásokra épített munkája 1983-ban jelent meg, kötetében megemlíti, hogy az Akadémia kiadástörténetében egykoron Szekfű Gyula *Három nemzedéke* okozta a legnagyobb vihart. 1989-ben M. Kondor Viktória *A Hornyánszky nyomda és az Akadémia könyvkiadása* címmel folytatta a történeti részletek bemutatását. A jelen sorok szerzője 1999-ben adta közre *A Magyar Tudományos Akadémia reformkori kiadványai. 1831–1848* című munkáját, amelyben igyekezett tisztázni a korai évek eddig homályos adatsorait, de az azt követő száz esztendő hibátlan kiadványjegyzéke még nem áll előttünk, ennek pótlására mihamarabb szükség lesz ahhoz, hogy a 175 év minden fontos fejezetéről számot adhassanak a témakör későbbi kutatói.

Irodalom:

A Magyar Tud. akadémia kiadásában megjelent munkák és folyóiratok betűrendes cím- és tartalomjegyzéke (1830–1889). Bp., 1890. MTA. 502 p.

<http://real-eod.mtak.hu/1201/>

[Szily Kálmán szerk.]: A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelent munkák és folyóiratok címjegyzéke (1831–1895). Bp., 1896. MTA. VII, 39 p.

A Magyar Tud. Akadémia kiadásában megjelent munkáknak és folyóiratok tartalmának betűrendes címjegyzéke (1889–1910). Bp., 1911. MTA. 1188 p.

<http://real-eod.mtak.hu/569/>

Voit Krisztina: Az akadémiai könyv- és folyóiratkiadás szervezési kérdései a múltban. = MTA I. Osztályának Közleményei, 1981. pp. 23–33.

<http://real-j.mtak.hu/1683/>

Szántó György Tibor: Fejezetek az akadémiai könyv- és folyóirat-kiadás történetéből. Bp., 1983. MTAK. 123 p. (Az MTA Könyvtárának közleményei. Új sorozat 11.)

<http://real-eod.mtak.hu/188/>

Fekete Gézáné: Az Akadémia 1831–1858 között alapított jutalomtételei és előzményei. Bp., 1988. MTAK. 229 p. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei. Új sorozat 21/96.)

<http://real-eod.mtak.hu/331/>

M. Kondor Viktória: A Hornyánszky Nyomda és az Akadémia könyvkiadása. Bp., 1989. Akadémiai Könyvtár. 203 p. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei 22/97)

<http://real-eod.mtak.hu/332/>

Gazda István: Mikor jelentek meg a Magyar Tudós Társaság első kiadványai? = Magyar Tudomány, 1990. pp. 740–742.

<http://real-j.mtak.hu/146/>

Vekerdi László: „A Tudománynak háza vagyon...”. Reáliák a Régi Akadémia terveiben és működésében. Bp. – Piliscsaba, 1996. Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 228 p. (Magyar tudománytörténeti szemle könyvtára 1.) – <http://mek.oszk.hu/05400/05455/index.phtml>

Fekete Gézáne: A Magyar Tudományos Akadémia jutalomdíjai, 1859–1900. Bp., 2000. Akadémiai Könyvtár. 189 p. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei 36/111). <http://real-eod.mtak.hu/335/>

A Magyar Tudományos Akadémia kiadványai 1828–1950. Bp., 1978. Akadémiai Kiadó. 442 p.

Az Akadémiai Kiadó könyveinek és folyóiratainak bibliográfiája 1950–1977. Bp., 1978. Akadémiai Kiadó. 795 p.

Az Akadémiai Kiadó könyveinek bibliográfiája 1978–1982. Bp., 1983. Akadémiai Kiadó. 285 p.

Az Akadémiai Kiadó könyveinek bibliográfiája 1983–1990. Bp., 1993. Akadémiai Kiadó. 381 p. (Továbbá annak éves pótlásai.)

Kókay György: A könyvkereskedelem Magyarországon. Bp., 1997. Balassi. 155 p. <http://mek.oszk.hu/03200/03233/index.phtml#>

Gazda István: A Magyar Tudományos Akadémia reformkori kiadványai 1831–1848. Piliscsaba, 1999. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 170, 22 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 13.) <http://reformkor.tudomanytortenet.hu/>